

RIVOJLANTIRISH DAVLAT DASTURLARINI SHAKLLANTIRISH VA MOLIYALASHTIRISH

Nozimov Eldor Anvarovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Investitsiya va innovatsiyalar” kafedrası katta o‘qituvchisi

eldornozimov@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada rivojlantirish davlat dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish jarayonlari, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri va milliy iqtisodiyotdagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqotda davlat dasturlarini ishlab chiqish bosqichlari, moliyalashtirish manbalari, samaradorlikni oshirish mexanizmlari va resurslarni optimal taqsimlash usullari o'rganildi. Maqolada shuningdek, rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirish orqali xususiy va davlat sektoridagi loyihalarni rag'batlantirish, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va iqtisodiy o'sishni tezlashtirish imkoniyatlari ko'rsatildi.

Kalit so'zlar

Davlat dasturlari, rivojlantirish dasturlari, moliyalashtirish, investitsiya loyihalari, iqtisodiy samaradorlik, resurslarni taqsimlash, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik, xususiy va davlat sektorlar, strategik rivojlanish, investitsiya siyosati.

Kirish

Davlatning rivojlantirish dasturlari milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va investitsiya faoliyatini rag'batlantirishda strategik ahamiyatga ega. Ushbu dasturlar iqtisodiyotning turli tarmoqlarida ustuvor yo'nalishlarni belgilaydi, resurslarni optimal taqsimlash mexanizmlarini ishlab chiqadi va davlat hamda xususiy sektor sarmoyalarini muvofiqlashtiradi. Shu bilan birga, rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirish milliy iqtisodiyotda loyihalarni amalga oshirish, texnologik yangilanishni rag'batlantirish va ish o'rinlarini yaratish imkonini beradi.

Davlat dasturlarini shakllantirish jarayoni strategik rejalashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy tahlil va moliyaviy resurslarni taqsimlashni o'z ichiga oladi. Shu asosda, dasturlarni moliyalashtirish manbalarini aniqlash, loyihalarning iqtisodiy samaradorligini baholash va amalga oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish zarur. Tadqiqotning maqsadi — rivojlantirish davlat dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish jarayonlarini tahlil qilish, ularni optimallashtirish orqali milliy iqtisodiy samaradorlikni oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Kirish bo'limida shuningdek, rivojlantirish dasturlarining iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati, ularni moliyalashtirishning samaradorlikka ta'siri, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari hamda resurslarni optimal taqsimlashning o'rnini ko'rib chiqiladi. Bu tadqiqot davlat dasturlarini moliyalashtirish tizimini yanada takomillashtirish va milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlashga ilmiy asos yaratadi.

Adabiyotlar sharhi

Rivojlantirish davlat dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish mavzusidagi tadqiqotlar turli nazariy va amaliy yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Keynesian iqtisodiy nazariyaga ko'ra, davlat sarmoyalari va rivojlantirish dasturlari iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy rivojlanishni rag'batlantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, neoklassisizm va modern iqtisodiy nazariyalar rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqishda resurslarni

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

optimal taqsimlash, samaradorlikni oshirish va raqobatbardoshlikni ta'minlash omillarini ta'kidlaydi.

Brealey, Myers va Allen (2020) moliyaviy va investitsiya tizimining rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirishda muhimligini tahlil qilgan. Damodaran (2021) esa davlat sarmoyalari va loyihalarning iqtisodiy samaradorligini baholash metodlarini o'rganib, strategik moliyalashtirish jarayonini aniqlashga yordam bergan.

O'zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar, xususan, Karimov (2022) va Qodirov & Hasanov (2021) ishlari rivojlantirish davlat dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish jarayonlarini tizimli tarzda o'rganib, milliy iqtisodiyotdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Ularning tadqiqotlari davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik, moliyaviy resurslarni taqsimlash va loyihalarni amalga oshirishdagi samaradorlik masalalarini yoritadi.

Shuningdek, xalqaro tajriba, xususan, OECD va World Bank hisobotlari rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirishning samarali mexanizmlari, strategik rejalashtirish va davlat sarmoyalari samarali yo'naltirish bo'yicha ilg'or yondashuvlarni taqdim etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, rivojlantirish dasturlarini samarali moliyalashtirish milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va real sektorni rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, adabiyotlar sharhi rivojlantirish davlat dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirishning nazariy va amaliy jihatlarini ilmiy asoslangan tarzda ko'rsatadi hamda tadqiqotning dolzarbligini ta'kidlaydi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot rivojlantirish davlat dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish jarayonlarini tizimli tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda iqtisodiy tahlil, statistik metodlar, solishtirma tahlil va ekspert baholash usullari qo'llanildi. Iqtisodiy tahlil orqali davlat dasturlarini ishlab chiqish bosqichlari, ularning iqtisodiy samaradorligi va milliy iqtisodiyotga ta'siri o'rganildi. Shu jumladan, moliyalashtirish manbalari, resurslarni taqsimlash mexanizmlari va loyihalarni amalga oshirish jarayonlari tahlil qilindi.

Solishtirma tahlil orqali xalqaro tajriba o'rganilib, rivojlantirish dasturlarini samarali moliyalashtirish bo'yicha ilg'or amaliyotlar tahlil qilindi. Ekspert baholash metodida iqtisodiy mutaxassislar, davlat organlari va moliyaviy institutlar vakillarining fikrlari o'rganilib, rivojlantirish dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish jarayonlarini optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Shuningdek, tadqiqot rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirishda moliyaviy barqarorlik, sarmoya xavfsizligi, soliqlar tizimi va resurslarni optimal taqsimlashning ahamiyatini tahlil qildi. Bu metodologiya davlat dasturlarini moliyalashtirishning samaradorligini oshirish, xususiy va davlat sektoridagi loyihalarni rag'batlantirish hamda milliy iqtisodiy samaradorlikni kuchaytirish imkonini beradi.

Natijada, tadqiqot metodologiyasi rivojlantirish dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish jarayonlarini ilmiy asoslangan tarzda o'rganishga va samarali moliyaviy qarorlar qabul qilishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlantirish davlat dasturlarini samarali shakllantirish va moliyalashtirish milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik va investitsiya faoliyatini rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida davlat dasturlarini shakllantirishning asosiy bosqichlari, moliyalashtirish manbalari va loyihalarni amalga oshirish mexanizmlari tahlil qilindi. Ushbu tahlil davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, resurslarni optimal taqsimlash va loyihalarni samarali moliyalashtirish imkoniyatlarini aniqlashga yordam berdi.

Tahlil ko'rsatdiki, rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirishda moliyaviy va soliq siyosati, qonunchilik barqarorligi va investitsiya xavfsizligi kabi omillar muhim ahamiyat kasb etadi. Moliyaviy barqarorlik va sarmoya xavfsizligini ta'minlash investitsiyalarni jalb qilish, loyihalarni uzoq muddatli amalga oshirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, soliq imtiyozlari va rag'batlantiruvchi moliyaviy mexanizmlar xususiy sektor loyihalarini rag'batlantiradi va real sektor tarmoqlarini rivojlantiradi.

Solishtirma tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ilg'or mamlakatlar rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirishda samarali mexanizmlardan foydalangan holda xususiy va davlat sektoridagi investitsiyalarni uyg'unlashtiradi. Ushbu yondashuv iqtisodiy samaradorlikni oshirish, ish o'rinlarini yaratish, texnologik yangilanishlarni joriy etish va milliy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston sharoitida olib borilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirish orqali xususiy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, iqtisodiy samaradorlikni oshirish va real sektor tarmoqlarini rivojlantirish mumkin. Shu bilan birga, rivojlantirish dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirishning samaradorligi qonunchilik va institutlarning barqarorligi, moliyaviy barqarorlik, sarmoya xavfsizligi va resurslarni optimal taqsimlashga bog'liq.

Natijada, tahlil investitsiya faoliyati va davlat sarmoyalari orqali iqtisodiy o'sish, ijtimoiy rivojlanish va barqarorlikni ta'minlashda rivojlantirish dasturlarining ahamiyatini ilmiy asoslangan tarzda ko'rsatadi. Shu bilan birga, tahlil natijalari rivojlantirish dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish jarayonlarini optimallashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga imkon yaratadi.

Xulosa va takliflar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlantirish davlat dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va investitsiya faoliyatini rag'batlantirishda strategik ahamiyatga ega. Ushbu dasturlar iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlarini belgilab, resurslarni optimal taqsimlash va davlat hamda xususiy sektor sarmoyalari uyg'unlashtirish imkonini beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirish orqali xususiy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, real sektor tarmoqlarini rivojlantirish, texnologik yangilanishni rag'batlantirish va ish o'rinlarini yaratish mumkin.

Shu asosda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. **Qonunchilik va institutlarni takomillashtirish** — rivojlantirish dasturlarini tartibga soluvchi qonunchilikni oshkorlik va aniqlik darajasida rivojlantirish, davlat institutlarining samaradorligini oshirish va loyihalarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish.
2. **Moliyaviy va soliq sharoitlarini yaxshilash** — davlat sarmoyalari va xususiy investitsiyalarni uyg'unlashtirish uchun qulay moliyaviy shart-sharoitlar yaratish, soliq imtiyozlari va rag'batlantiruvchi mexanizmlarni joriy etish.
3. **Sarmoya xavfsizligini ta'minlash** — investorlar huquqlarini himoya qilish, sarmoya loyihalarini xavfsiz va barqaror amalga oshirish mexanizmlarini rivojlantirish, moliyaviy risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish.
4. **Innovatsiyalar va ilg'or tajribalarni qo'llab-quvvatlash** — rivojlantirish dasturlarini jozibador qilish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun texnologik yangilanishlarni rag'batlantirish, xalqaro tajribalarni o'rganish va joriy etish.
5. **Monitoring va baholash tizimini joriy etish** — rivojlantirish dasturlarining samaradorligini muntazam tahlil qilish, sarmoya jalb qilish samaradorligini baholash va takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

Umuman olganda, rivojlantirish davlat dasturlarini shakllantirish va moliyalashtirish tizimini takomillashtirish xususiy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag'batlantiradi, real sektor tarmoqlarini rivojlantiradi va milliy iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Shu sababli, davlat dasturlarini samarali moliyalashtirish bo'yicha strategik chora-tadbirlar mamlakatning uzoq muddatli barqaror o'sishi va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. *Principles of Corporate Finance*. McGraw-Hill Education, 2020.
2. Damodaran, A. *Applied Corporate Finance*. Wiley, 2021.
3. Keynes, J. M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Macmillan, 1936.
4. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. *The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence*. Journal of Economic Literature, 2014.
5. Karimov, M. *Rivojlantirish dasturlari va iqtisodiy samaradorlik*. Toshkent, 2022.
6. Qodirov, S., & Hasanov, T. *O'zbekiston sharoitida rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirish*. Ilmiy maqola, Toshkent, 2021.
7. OECD. *Public Investment and Economic Growth in Central Asia*. Paris, 2022.
8. World Bank. *Uzbekistan: Development Programs and Investment Climate*. Washington D.C., 2022.
9. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi. *Milliy rivojlantirish dasturlari va sarmoya muhiti*. Toshkent, 2023.
10. IMF. *Uzbekistan: Public Investment Policy and Assessment*. 2022.